

УДК 351.713(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.48>

О. А. Музика-Стефанчук

Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри фінансового права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
провідний науковий співробітник
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

ДО ПИТАННЯ ПРО МИТНІ ПРОЦЕДУРИ (ПОРІВНЯННЯ ПОЛОЖЕНЬ МИТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ТА ЗАКОНОДАВСТВА ЄС)

У статті досліджуються митні процедури, митне оформлення, митна політика, АЕО у контексті Митного кодексу України та Митного кодексу ЄС. Аргументовано, що митні процедури є реалізацією, практичним втіленням напрямів державної митної політики, що являє собою систему принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки.

Сучасні держави, які прагнуть до розвитку ринкових відносин, активно впроваджують різні елементи економічної, митної, фінансової політики тощо.

Міністерство фінансів України забезпечує формування та реалізацію, зокрема, єдиної державної податкової та митної політики. Задля реалізації заходів державної митної політики, впровадження в діяльність митних органів України кращих світових практик, удосконалення існуючих процедур, налагодження процесів інституціонального оновлення та розвитку функціональної спроможності Мінфін керується концептуальними напрямами реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику.

Аргументовано, що до основних митних процедур належать: митне оформлення; декларування; митний контроль та особливі процедури митного контролю.

Зроблено висновок про те, що у митному законодавстві є різні поняття, що пов'язані із переміщенням товарів, наданням послуг тощо. Митні режими пов'язані із власне особливостями такого переміщення (ст. 70 МК України передбачає такі митні режими: 1) імпорт (випуск для вільного обігу); 2) реімпорт; 3) експорт (остаточне вивезення); 4) реекспорт; 5) транзит; 6) тимчасове ввезення; 7) тимчасове вивезення; 8) митний склад; 9) вільна митна зона; 10) безмитна торгівля; 11) переробка на митній території; 12) переробка за межами митної території; 13) знищення або руйнування; 14) відмова на користь держави). У межах відповідних митних режимів реалізуються митні формальності із дотриманням митних правил.

У результаті проведення порівняльно-правового дослідження зроблено висновок про те, що у митному праві ЄС оперують здебільшого поняттям «митна процедура», а не «митний режим». В українському перекладі Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (International convention on the simplification and harmonisation of customs procedures (Kyoto Convention) 1973 р. у ред. 1999 р. термін «custom procedure» перекладається як «митний режим» – звідси і відмінність у вітчизняній та європейській термінології.

Термінологічні проблеми митного законодавства пов'язані із тим, що в юридичній науці неоднозначно визначається деякі поняття. Також проблемою є неоднозначний переклад європейського законодавства українською мовою.

Ключові слова: митні процедури, митне оформлення, митна політика, АЕО, Митний кодекс України, Митний кодекс ЄС.

Актуальність теми дослідження. Митні процедури є реалізацією, практичним втіленням напрямів державної митної

політики, що являє собою систему принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зов-

нішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики (ст. 5 МК України).

Сучасні держави, які прагнуть до розвитку ринкових відносин, активно впроваджують різні елементи економічної, митної, фінансової політики тощо.

Відповідно до п. 3 Положення про Міністерство фінансів України від 20.08.2014 р. № 375 саме Мінфін забезпечує формування та реалізацію, зокрема, єдиної державної податкової та митної політики. Задля реалізації заходів державної митної політики, впровадження в діяльність митних органів України кращих світових практик, удосконалення існуючих процедур, налагодження процесів інституціонального оновлення та розвитку функціональної спроможності Мінфін керується концептуальними напрямками реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику.

Отже, у цій статті пропонуємо розглянути питання митних процедур, здійснення яких покладається на митні органи.

Метою статті є дослідження особливостей митних процедур у контексті порівняння норм МК України та МК ЄС.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до положень МК України до митних процедур належать:

- митне оформлення (його метою є забезпечення дотримання встановленого законодавством України порядку переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, а також забезпечення статистичного обліку ввезення на митну територію України, вивезення за її межі і транзиту через її територію товарів) (ст. 246 МК України);

- декларування (здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою точних відомостей про товари, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення) (ст. 257 МК України);

- митний контроль та особливі процедури митного контролю (сукупність захо-

дів, що здійснюються у пунктах пропуску через державний кордон України з метою забезпечення додержання норм митного законодавства) (ст. 318 МК України) [1, с. 188].

Процедури у митних правовідносинах це, з одного боку, очевидні явища (в МК України вони визначаються), з іншого боку, – існують процесуальні проблеми у таких процедурах.

Новий МК України прийнято у 2012 р. МК ЄС має також свою історію. На сьогодні діє Єдиний МК ЄС (Регламент ЄС № 952/2013), а також Делегований акт (додає та змінює деякі положення МК ЄС) та Імплементацийний акт (містить шаблони, детальні інструкції та строки виконання).

У чинному МК України міститься визначення поняття «митна процедура» – це зумовлені метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання (п. 21 ст. 4). Варто звернути увагу на те, що відповідно до МК України митні процедури у відповідних митних режимах застосовуються щодо товарів. Визначення поняття «товар» міститься у п. 57 ч. 1 ст. 4 МК України: товари – будь-які рухомі речі, у тому числі ті, на які законом поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергія, що переміщується лініями електропередачі. Окремо також визначаються товари, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності.

Водночас, відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» митні режими «імпорт» та «експорт» застосовуються не лише до товарів, а й до капіталу у будь-якій формі (валютних коштів, продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав) з метою одержання прибутків від виробничої та інших форм господарської діяльності).

У МК України зустрічаються процедура декларування (ст. 257), спрощена процедура знищення товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності (ст. 401), особливі процедури митного

контролю (глава 51), процедура компромісу (ст. 521), процедура пропуску товарів, транспортних засобів через митний кордон України (ст. 544) тощо.

Для порівняння варто звернутися до Регламенту (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради від 9 жовтня 2013 р., яким затверджено Митний кодекс ЄС, де у п. 16 ст. 5 викладено наступне:

(16) « <u>customs procedure</u> » means any of the following procedures under which goods may be placed in accordance with the Code:	(16) «митна процедура» означає будь-яку з наступних процедур, за якими товари можуть переміщуватися відповідно до Кодексу:
(a) release for free circulation	(a) випуск для вільного обігу
(b) special procedures	(b) спеціальні процедури
(c) export	(в) експорт

Процедури завжди мають якесь процесуальне забарвлення. «Митний процес» як окреме поняття у МК України не згадується, є відсилання до «кримінального процесуального закону або у процесі провадження в адміністративній справі про порушення митних правил стосовно посадової особи цього підприємства» (п. 10 ст. 346, ч. 13 ст. 354 тощо); згадується процес здійснення митного оформлення (ст. 402), процес виконання митних формальностей (ст. 419), процес оформлення митних декларацій (ст. 454), провадження у справах про порушення митних правил (розділ ХІХ). Окремою статтею – ст. 508 регулюється проведення процесуальних дій; до таких дій віднесено: 1) складення протоколу про порушення митних правил; 2) опитування осіб, які притягаються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, свідків, інших осіб; 3) витребування документів, необхідних для провадження у справі про порушення митних правил, або належним чином завірених їх копій чи витягів з них; 4) тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів, зазначених у п. 3 ст. 461 Кодексу, та документів на них; 5) митне обстеження; 6) пред'явлення товарів, транспортних засобів і документів для впізнання; 7) експертиза; 8) взяття проб та зразків для проведення дослідження (аналізу, експертизи). Тобто перелік процесуальних дій є вичерпним.

Також у МК України є поняття «митні формальності», що визначаються як сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і органами доходів і зборів з метою дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи (п. 29 ст. 4). До речі, таке визначення поняття «митні формальності» співвідноситься із тим визначенням, що міститься у п. 8 ст. 5 Регламенту (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради від 9 жовтня 2013 р., яким затверджено Митний кодекс Союзу: «митні формальності» означають всі операції, які повинні виконувати особи та митні органи з метою дотримання митного законодавства.

За МК України є митні формальності на транспорті (ст. 187): «Митні формальності, що здійснюються під час митного контролю та митного оформлення транспортних засобів комерційного призначення, якими переміщуються пасажери та/або товари через митний кордон України, мають уніфікований характер і не залежать від країни реєстрації або країни-власника транспортного засобу, країни, з якої прибув цей транспортний засіб, або країни, куди він прямує, крім випадків, передбачених міжнародними договорами України, укладеними відповідно до закону, та відповідними міжнародними актами, в частині застосування санкцій та обмежень у торгівлі з окремими країнами».

Закріплено також митні формальності на морському і річковому транспорті (глава 30 МК України), що передбачають: тривалість перебування суден закордонного плавання під митним контролем; строк та черговість митного оформлення суден закордонного плавання; місця здійснення митного контролю на морському та річковому транспорті; митний контроль за вантажними операціями у водному сполученні.

Митні формальності на авіатранспорті (глава 31 МК України) передбачають: документи для контролю за повітряним судном; вимушена посадка; товари, що перевозяться транзитними авіапасажирами.

Митні формальності на залізничному транспорті (глава 32 МК України) передбачають: здійснення митного контролю на залізничному транспорті; відповідальність за втрату чи неналежну доставку товарів

до органу доходів і зборів призначення; місце здійснення митних формальностей у міжнародному залізничному сполученні.

Митні формальності на автомобільному транспорті (глава 33 МК України) передбачають: порядок декларування автотранспортних засобів комерційного призначення, які перевозять товари через митний кордон України; порядки декларування порожніх автотранспортних засобів комерційного призначення та автотранспортних засобів комерційного призначення, які перевозять пасажирів через митний кордон України.

Митні формальності щодо припасів (глава 34 МК України) передбачають: загальні положення щодо порядку переміщення припасів через митний кордон України; умови звільнення від оподаткування митними платежами припасів, які ввозяться на митну територію України; декларування припасів, які ввозяться на митну територію України; видачу припасів; інші операції з припасами; забезпечення схоронності припасів; декларування припасів, що вивозяться за межі митної території України; обмеження щодо пропуску алкогольних напоїв і тютюнових виробів через митний кордон України на борту транспортного засобу.

Митні формальності на трубопроводному транспорті та лініях електропередачі (глава 35 МК України) передбачають: місця здійснення митного контролю товарів, що переміщуються трубопроводним транспортом та лініями електропередачі; порядок і строки митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються трубопроводним транспортом та лініями електропередачі.

У деяких міжнародних документах, зокрема, у Міжнародних правилах інтерпретації комерційних термінів «ІНКО-ТЕРМС 2010», вживається термін «митне очищення» (означає обов'язок продавця або покупця виконати зобов'язання, пов'язані з проходженням товару через митницю країни експорту або імпорту; цей обов'язок охоплює: оплату мита і всіх інших зборів; виконання й оплату будь-яких адміністративних дій, пов'язаних із проходженням товару через митницю та сповіщенням органів влади щодо цього.

Бажано, щоб митне очищення організувала сторона, що має постійне місцезнаходження в країні, де має відбуватися це очищення, або принаймні особа, що діє там від імені цієї сторони. Таким чином, експортер, як правило, повинен проводити очищення товару для експорту, а імпортер – для імпорту). Загалом, стверджується, що за такого розуміння поняття «митне очищення» є тотожним із поняттями «митні формальності» та «митні процедури» [2, с.57].

Варто також відмітити, що з метою оптимізації митних процедур і митних формальностей в Україні на рівні МК України закріплена можливість створювати автоматизовані економічні оператори (АЕО) – підприємства-резиденти, що виконують будь-яку роль в міжнародному ланцюзі постачання товарів (виробник, експортер, імпортер, митний представник, перевізник, експедитор, утримувач складу) та отримали авторизацію відповідно до вимог МК України і набувають відповідний статус. АЕО – це відносно самостійний елемент, який одночасно є і інструментом сприяння торгівлі та покращення ефективності роботи митних органів, і формою захисту економічних інтересів підприємств. Роль АЕО в механізмі державного забезпечення митної безпеки запропоновано розглядати дуалістично: з боку реалізації політики сприяння міжнародної торгівлі та підвищення конкурентноспроможності підприємств із високим ступенем довіри, що одночасно забезпечує безпеку ланцюга постачання товарів; та з боку безпосередньої оптимізації процедур здійснення митної справи [3, с.157].

Висновки. Як бачимо, у митному законодавстві є різні поняття, що пов'язані із переміщенням товарів, наданням послуг тощо. Вважаємо, що *митні режими* пов'язані із власне особливостями такого переміщення (ст. 70 МК України передбачає такі митні режими: 1) імпорт (випуск для вільного обігу); 2) реімпорт; 3) експорт (остаточне вивезення); 4) реекспорт; 5) транзит; 6) тимчасове ввезення; 7) тимчасове вивезення; 8) митний склад; 9) вільна митна зона; 10) безмитна торгівля; 11) переробка на митній території; 12) переробка за межами митної терито-

рії; 13) знищення або руйнування; 14) відмова на користь держави). У межах відповідних митних режимів реалізуються митні формальності із дотриманням митних правил.

У митному праві ЄС оперують здебільшого поняттям «митна процедура», а не «митний режим». До речі, в українському перекладі Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (International convention on the simplification and harmonisation of customs procedures (Kyoto Convention) 1973 р. у ред. 1999 р. термін «custom procedure» перекладається як «митний режим» – звідси і відмінність у вітчизняній та європейській термінології.

Отже, термінологічні проблеми, що ми розглядали вище, пов'язані із тим, що в юридичній науці неоднозначно визначається деякі поняття. Також проблемою є неоднозначний переклад європейського законодавства українською мовою.

Список використаних джерел:

1. Максименко В.М. Об'єкти фінансових правовідносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Хмельницький, 2019. 250 с.
2. Митна енциклопедія : у 2 т. / редкол.: І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. Т. 2. 536 с.
3. Острікова Т.Г. Місце і роль авторизованого економічного оператора в системі інструментів забезпечення митної безпеки. Право України. 2021. № 3. С. 157-168.

Muzyka-Stefanchuk O. On the Issue of Customs Procedures (Comparing Provisions of the Customs Code of Ukraine and EU Legislation)

This article explores customs procedures, customs clearance, customs policy, and AEO (Authorized Economic Operator) in the context of the Customs Code of Ukraine and the Customs Code of the EU. It is substantiated that customs procedures are the implementation, the practical embodiment of the directions of the state's customs policy, which represents a system of principles and activities aimed at protecting customs interests, ensuring customs security in Ukraine, regulating foreign trade, protecting the domestic market, developing the Ukrainian economy, and integrating it into the global economy.

It is concluded that in customs legislation, there are different concepts related to the movement of goods, the provision of services, and more. Customs regimes are associated with the specific nature of such movement (Article 70 of the Customs Code of Ukraine provides for the following customs regimes: 1) import (release for free circulation); 2) reimport; 3) export (final export); 4) re-export; 5) transit; 6) temporary import; 7) temporary export; 8) customs warehousing; 9) free trade zone; 10) duty-free trade; 11) processing on customs territory; 12) processing outside customs territory; 13) destruction or disposal; 14) abandonment in favor of the state. Within the respective customs regimes, customs formalities are carried out in compliance with customs rules.

As a result of a comparative legal analysis, it is concluded that EU customs law mostly operates with the concept of "customs procedure," not "customs regime." In the Ukrainian translation of the International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures (Kyoto Convention) of 1973, as amended in 1999, the term "custom procedure" is translated as "митний режим" (customs regime). This results in a difference in terminology between Ukrainian and European legal systems.

The terminological issues of customs legislation are related to the fact that in legal science, some concepts are defined ambiguously. Another problem is the ambiguous translation of European legislation into Ukrainian.

Key words: *customs procedures, customs clearance, customs policy, AEO, Customs Code of Ukraine, Customs Code of the EU.*